ערוך שולחן

בו יבואר דבר ה' הלכה ממקורותיה בתלמוד ובפוסקים ועד להלכה למעשה
כפי סדר הבאתם בשולחן ערוך ובהגהות הרמ"א

והחונים עליו
זה השולחן, סביב לשולחנך, זר זהב סביב

ל"ט מלאכות

חלק ב
מלאכות קושר ומתיר, תופר, קורע, מחתך, בונה וסותר, דיני אוהל, מכה
בפטיש, צד, שוחט, מעבד, ממחק, מוחק, כותב, משרטט, מבעיר, מכבה.

נכתב ע"י שמואל אברהם בעזרת החונן לאדם דעת
פתח תקווה
סיון ה'תשפ"ג

בסייעתא דשמיא

עריכה: גיא-שלום אמיר, אלעד פייט, עידן עזר
עיצוב ועימוד: אריאל אדלר

©
על פי דין תורתנו הקדושה ולהבדיל ע"פ החוק הבינלאומי כל הזכויות שמורות למחבר הספר. ניתן לצלם חלקים מהספר לצורכי לימוד שלא למטרה מסחרית.

לרכישת הספר: 054-5796665
לפניות בענייני הספר: shmuelavr@gmail.com

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

בס"ד, ד' אב תשפ"ב, 4-1957/פ"ב

דברי ברכה

הובאו לפני גליונות הספר "**ט"ל מלאכות האסורות בשבת**", מעשה ידיו להתפאר של הרב החשוב והנעלה, מזכה הרבים, תהלתו בקהל חסידים, שמו מפארים, יראת ה' היא אוצרו, ועליו יציץ נזרו, שמן תורק שמו, כה"ר רבי **שמואל אברהם** שליט"א, רב קהילה בהדר גנים פתח תקוה.

הנה המחבר סובב והולך בפרטי דינים הקשורים בכמה מלאכות מט"ל מלאכות האסורות בשבת בשאלות אקטואליות וגמר חיפוש מחיפוש בדברי הפוסקים ראשונים וגם אחרונים, ובפרט מספריו החשובים של מרן מלכא, פוסק הדור אאמו"ר זצוק"ל, ומהספרים ילקוט יוסף ועוד, בבקיאות רחבה, ובשכל ישר ונבון, להוציא לאור דבר יפה ומתוקן, איישר חיליה לאורייתא.

ואכתוב בזה כמה גרגירים מאשר עלה בדיניו:

א. בענין בנין וסתירה בכלים, כי הנה זה מזמן רב העיר לנו מורינו חכם שלום כהן שליט"א, ראש ישיבת פורת יוסף בעיר העתיקה, אודות פתיחת קופסאות שימורים בשבת, שלדעתו אין להקל בזה, ושמענו שאירע בעבר בשבת חתן, שהביאו לפניו בקבוק יין סוגר ואטום, שבעת פתיחתו נוצרת טבעת, וסירב שיפתחו את הבקבוק בשבת, והעדיף לעשות קידוש על הלחם. [וראה בקובץ בית הלל אד"ב תשע"ד]. ואם שמועה זו נכונה, תמוה מאד, אחר שהרבה פוסקים כתבו להקל בזה, ושגם החזו"א היה מיקל בזה בזמן הזה שאין עושים שימוש קבוע בקופסאות שימורים ובפקקי הבקבוקים. ודעת הרבה אחרונים שכתבו בזה נעלם מע"ק של ראש הישיבה הנ"ל אחה"מ הרבה.

דהנה בספר ילקו"י שבת כרך ב' (עמ' תקכ"א), ושבת כרך ג' (סי' שיד' סעי' כב' הע' כד) וילקו"י יו"ט (סי' תקט הערה ו, וסי' תקיד הערה יד), הובאו שיטות הראשונים בהסבר הסוגיא, ומרן בש"ע (סי' שי"ד סעיף א'), כתב שאין להתיר לשבור תיבה שמה מאכלים לשבת, והוא כדעת הרא"ש והתוס' שאין להתיר אלא בחבית של מוסתקי. והעירו, דאמאי מרן התעלם מדעת הרי"ף והרמב"ם ב' עמודי ההוראה שדעתם להקל. וכ"ד הריטב"א. וגם רבינו שמעון בן צמח בחי' לר"ה (לב:) סובר כהרי"ף והרמב"ם להקל גם בכלי שלם. [וכ"פ בנו רבינו שלמה בשו"ת הרשב"ש (סי' קס). וכ"ד הרדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' קל]. וכן העיר הקרבן נתנאל בשבת (קמ"ו), וכתב, וי"ל שאילו היה מרן רואה דבריהם היה פוסק להקל אפי' שלא במוסתקי. ע"כ. וכן בביאורי הגר"א העיר על דעת הש"ע מדברי הרשב"א והר"ן. וע"ש בכל ההערה.

וכתבו ליישב שאף הרי"ף והרמב"ם שפסקו כמשנתינו והשמיטו האוקימתא של הגמ' במוסתקי, סוברים כדברי הפוסקים שאוקימתא זו אינה להלכה, וכ"כ בספר ראשון לציון בחי' לביצה. ואילו מרן היה רואה דעת רוב הראשונים שהקילו בזה, היה פוסק להקל, כמבואר ביחו"ד ח"ב (סי' מ"ב). [וכן יש ללמוד מד' הר"ן שהובא בב"י שם. וכמ"ש באג"מ סי' קכב ענף ה']. ואי"ז חשוב לפסוק כנגד הש"ע, כיון דהוי סניף בעלמא. וכמו שיתבאר להלן שיש עוד טעמים להתיר בזה.

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

וכן תפסו להקת אחרונים להקל לפתוח קופסאות שימורים בשבת, ומהם, שו"ת חבלים בנעימים ח"ה (דף לח.), ומהר"א מני בשו"ת מעשה אליהו (סי' מב) ובכה"ח (סי' שיד ס"ק לח) ובשו"ת דברי יציב (חאו"ח ס"ס קעא) ובשו"ת שאלי ציון (סי' יב). ובשו"ת גדולת מרדכי (סי' י), ובשו"ת רועי ישראל (סי' יב), ובשו"ת צדקה ומשפט (סי' ב'), ובשו"ת חלקת יעקב ח"ג (סי' ח). ובשו"ת אור לציון ח"א (סי' כד), ובשו"ת שמש ומגן ח"ב (סי' יב אות ג). ובשו"ת שרגא המאיר ח"ד (ריש סי' קיא), ובשו"ת באר משה ח"ג (סי' פט אות יח) ורבי סלימאן דוד ששון בספרו "נתן חכמה לשלמה" (עמ' קיא) בשם רבו הרה"ג ר"א דסלר,

גם בספר תפארת בנים על קיצור שלחן ערוך (עמ' קפב), כתב, שהגאון רבי עקיבא יוסף שלזינגר (מחבר הספר ב"ת יוסף חדש), היה עושה מעשה בעצמו, ופותח בשבת קופסאות הסרדינים לסעודה שלישית. ושכן היה עושה מעשה גם הגאון רבי יוסף פולאק (מחבר הספר שארית יוסף),

וכ"כ להתיר בספר שמירת שבת כהלכתה (פ"ט הע' י), בשם הגרש"ז אוירבך, וכ"ה בשו"ת מנחת שלמה ח"ב (סי' יב אות ב), שמכיון שרגילים להשליך מיד את הקופסא לאשפה אחר הוצאת המאכל, מסתבר דהוי כמוסתקי שהוא כלי רעוע.

וכ"ז לא ידע מורינו ורבינו ראש הישיבה שליט"א, ואילו היה רואה את הילקו"י הנ"ל בענין פתיחת קופסאות שימורים לא היה מקדש על הלחם, והיה מורה להתיר לפתוח את הבקבוק יין לצורך הקידוש.

ב. ואגב, לפני קרוב לשלושים שנה פגש בנו הגאון הנ"ל שליט"א ושאל אותנו מהיכן הוצאנו דין זה בילקו"י מועדים (מהדורת תשמ"ט עמ' קיא) שיש לומר קדיש במפטיר במנחה של יוהכ"פ, וכן במפטיר של מנחה של ת"ב, רק אחר ברכות ההפטרה, וכאשר השבנו לו שכך כתבו הראשונים, וכן מנהג ירושלים, היה כמשיב שהוא עשרות שנים בירושלים ומעולם לא ראה מנהג כזה. ולא הסכים עמנו. אבל אחר המחילה מכ"ת, הרי הזכרנו בילקו"י שם עשרות פוסקים שכתבו כן, ראשונים ואחרונים, וחזרנו על הדברים ביתר הרחבה בילקו"י ימים נוראים סימן תרכב, ובילקו"י ארבע תעניות (דיני מנחה בתשעה באב). והוא ע"פ מ"ש רבי יצחק אבן גיאת, ספר הרוקח (סי' ריח) ומרדכי (סוף יומא), ובס' מגן האלף על סידור רע"ג (ח"ב סי' ק) שכן דעת רב עמרם גאון. וכ"ה בשו"ת רבינו שמעון בר צמח (ח"ג סי' שב). וכ"ד מהר"י מיגאש (בתשו' סי' פט) ור' דוד אבודרהם, ורבינו המאירי מגילה (כג.), וכן הסכימו למעשה רבני ירושלים ת"ו, וכמ"ש בשו"ת שדה הארץ (ח"ג חאו"ח סי' כח). וכ"כ הגרעק"א (בסי' תקנד), וכ"כ בס' נהר מצרים, ועוד אחרונים.

וברכתי למחבר שליט"א שיהי רצון ויפוצו מעיינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, וימשיך לשקוד על דלתות תורתינו הקדושה, לאורך ימים ושנות חיים, בטוב ובנעימים.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

מכתב ברכה

לכב' הרב שמואל אברהם שליט"א
שלו' רב לאוהבי תורתך וכו'

עברתי על חיבורך הגדול והמקיף על טל מלאכות שבת, ואני מלא התפעלות מגודל המלאכה שנטלת על עצמך, לברר את כל מלאכות השבת ממקורותיהן בש"ס ובפוסקים, מהראשונים ועד אחרוני האחרונים ועד ועד בכלל. כולל פוסקי ימינו שדנו בשאלות הטכנולוגיות החדישות, כגון מכשירים חשמליים וכדו'. כל מלאכה מוגדרת תחילה בהגדרה מדויקת, מהו האב ומה הן התולדות, מה אסור מהתורה ומה מדרבנן. והכול מתומצת, מסודר בהיר, נהיר וצהיר, מלאכת מחשבת ממש.

ספרך יסייע לכל לומד, בין הלומד הלכות שבת בעיון, כסיכום, ובין הלומד גמ' מס' שבת ואינו עוסק בהלכה למעשה, אך מעוניין לדעת מה הן המסקנות המעשיות של כל מלאכה ומלאכה, ובין מי שרוצה ללמוד רק הלכה למעשה. הלומד הלכה למעשה יסתייע בספרך ללמוד כל הלכה ממקורותיה. והלומד את הסוגיות התלמודיות בלבד יסתייע בספרך לקבל תמונה כללית על השתלשלות ההלכה עד מסקנותיה המעשיות.

ובין למדן ובין בעל בית המעוניינים להכיר את הלכות שבת בדרך קצרה ונוחה יוכלו להשתמש בספרך ללמוד הלכות שבת הלכה למעשה.

אני מקווה ומאמין שגם הרחוקים עדיין מתורה ומצוות, שירצו להתקרב לתורה יסתייעו בספרך להכיר וללמוד את הלכות שבת הלכה למעשה. כי השבת היא פרשת המים בין האדם שומר המצות למי שאינו שומרן. השבת היא המתנה הגדולה שה' נתן לעם ישראל ובה מתייחד עם ישראל מכל העמים. גם אלו שקבלו מאיתנו את רעיון המנוחה השבועי, אך לא הגיעו לרעיון של קדושת היום ומעלתו הרוחנית. אנו מקווים ומאמינים שהשבת תחזור לתפוס את מקומה הראוי בבתיהם של ישראל, שיגיעו להכרה שללא שבת אין שלוות נפש, אין בית, אין משפחה, אין תרבות, אין ערכים, אין ישראליות. ספרך יסייע אי"ה להשבת השבת לבתי ישראל.

יפוצו מעייניותיך חוצה להגדיל תורה ולהאדיר.
בברכת התורה והשבת.
הרב יעקב אריאל, ר"ג

נ.ב.
מכיון שהדברים נוגעים למעשה הרשיתי לעצמי להעיר הערות מעשיות במקומות מסוימים*.

* על מנת למנוע אריכות הושמטו הערות הרב שליט"א ושולבו כל אחת ואחת במקומה בגוף הספר. הרוצה לקראן במרוכז יעיין בחלק א אחר הסכמת הרב.

לעילוי נשמת הורינו:

שמואל וסעידה אברהם
סעיד ומרים עורקבי

ולהצלחת ילדינו:

שחר אברהם
שמואל ולילך אברהם וילדיהם
יפעת ועמיצדק שלמה וילדיהם

לעילוי נשמת הורינו היקרים

משה באשי בן אליהו ואשרת
רחל בת שרה

ב"ה

מטרות הספר

לפני קרוב לעשרים שנה, כשלראשונה למדתי הלכות שבת בצורה מעמיקה, מצאתי שמצד אחד החומר מעשי, מרתק ומעמיק, ומאידך, הספרים בני ימינו שעמדו לעזר עבורי היו מצומצמים וחלקיים. במבט לאחור, מסובב הסיבות עשה זאת בחכמתו, כיון שדבר זה גרם לי להשקיע בכתיבת סיכומי הסוגיות ושיטות הפוסקים, שעם השנים הפכו לחיבור הנרחב שמוגש לפניכם.

בזמן שחלף מאז, נכתבו ספרים רבים המסייעים ללומד ההלכה. לכל ספר יש את ייחודיותו ומעלתו, ובכל זאת, אני מקווה שבספר זה ישנו חידוש משמעותי. ואסביר מדוע.

לימוד הלכה מעמיק בנוי על שלושה יסודות:

1) לימוד הסוגיות בגמרא ושיטות הפוסקים.

2) הבנת מבנה הסוגיה.

3) עיון בסברות השונות.

הדרך האידיאלית לקנות יסודות אלו, היא על ידי לימוד מעמיק, בכל סוגיה, ממסד ועד טפחות. יחד עם זאת, הלומד נתקל בשלושה קשיים מרכזיים: ראשית, פעמים רבות אין ללומד די המשאבים, הפנאי והיכולת לכך. שנית, גם אחר הלימוד נדרש מאמץ רב כדי לזהות את החוט המקשר בסוגיה, ולזכור את כל פרטיה ושיטות הפוסקים. קושי שלישי הוא שבכל סוגיה ישנן דעות ושיטות שאף בלימוד מעמיק לא תמיד פוגשים בהן.

בשל זה לומדים רבים נעזרים בספרי קיצורים שמסכמים את הסוגיה ואת ההלכות. דא עקא שלרוב, ספרי הקיצורים משמיטים את המשא ומתן בסוגיה וכן צדדים, נימוקים, והיבטים נוספים החשובים להבנתה. בנוסף, חלק מספרי הקיצורים אינם צמודים לסדר הסעיפים של השולחן ערוך, ואלו שנצמדים אליו בדרך כלל אינם מסבירים את מבנה הסוגיה במבט כולל.

יוצא שישנו פער גדול בין הלימוד הרצוי לבין המענה המצוי. **ספר זה מבקש לתת מענה שלם למכלול המורכבויות שהוצגו לעיל** מתוך שני אדנים:

א. מענה מקיף – ייחודו של הספר בכך שהוא נמצא 'על התפר' בין ספר ההלכה לבין ספר העיון. הספר מרחיב את שורשי וענפי הסוגיה בגמרות ובשיטות הפוסקים, ראשונים ואחרונים. תוך ביאור הסוגיה מתבררים דיוקים חשובים וסברות עיוניות, לצד הכרעת הפוסקים הלכה למעשה.

ב. שמירה על סדר הסעיפים יחד עם ביאור מבנה הסוגיה – באופן כמעט עקבי, הספר צמוד לסדר סעיפי השולחן ערוך. דבר זה מאפשר ללומד לעבור על הספר במקביל ללימודו את הבית יוסף או המשנה ברורה. יחד עם זאת, על ידי כותרות וכותרות משנה, ניתן הסבר בהיר לסדר ולהיגיון המבני העומד מאחורי סדר הסעיפים. הלומד יכול ללמוד לפי סדר הסעיפים ובמקביל להבין את מבנה הסוגיה. דבר זה מקל הן על הבנת הסוגיה והן על זכירתה.

הספר נותן מענה לכל הצרכים שמנינו – ידיעת הגמרות ושיטות הפוסקים והבנת מבנה הסוגיה, ולצד זה הנגשת סברות חז"ל והמשא ומתן שבספריהם.

קראתי לספר 'אערוך שולחן', כיון שבו ערכתי בפני הלומד את הבנתי וביאוריי הדלים על הנכתב בשולחן ערוך ובפוסקים החונים עליו. יזכני ה' לכתוב ביאורים מעין אלו על כל ארבעת חלקי השולחן ערוך. כמו כן האותיות הפותחות את 'אערוך שולחן' הן ראשי התיבות של שמי.

הבהרה חשובה: מטרת הספר היא לעורר לב המעיינים ולשמש כלי עזר עבור תלמידי החכמים ועבור המעוניינים ללמוד הסוגיה ממקורותיה. גם אם מוצגים הדברים כהלכה פסוקה, אין זו אלא הצעת הדברים כפי דעתי הדלה. המעוניין לדעת כיצד לנהוג למעשה יעיין בדברי הפוסקים הנזכרים בספר או ישאל למורי הוראה המוסמכים לכך.

מבנה הספר

1. פתיחה למלאכה

בפתיחה צוינו מקור המלאכה במלאכת המשכן, מהותה, מאפייניה, וכלליה העקרוניים.

לעיתים נוספה פתיחה לפני נושאים רחבים שדרשו ביאור, כגון לפני דיני סחיטת בגדים, לפני סוגיית חליבה, לפני בנין וסתירה בכלים, ועוד. בפתיחה זו נתבארו עקרונות הסוגיה הנידונה, ולעיתים הוספתי רקע כללי או היסטורי (כגון בדיני חליבה).

2. דיני המלאכה

<u>כותרות</u>

אחר הפתיחה מובאים דיני המלאכה. על ידי הכותרות וכותרות המשנה חילקתי את המלאכה לפי חלקיה והסתעפויותיה השונים, לרוב לפי סדר הסעיפים בשולחן ערוך (במקרים בהם ההיצמדות לסדר הסעיפים הקשתה באופן ניכר על תפיסת מבנה הסוגיה, חרגתי מכלל זה).

כמו כן ישנן מספר מלאכות (כגון מלאכת מכה בפטיש) שמלכתחילה מתפרסות על סימנים וסעיפים שונים בצורה אקראית, ובהן רק ציינתי את הסימן והסעיף בשו"ע.

הכותרות מתחלקות לשלוש רמות (בצילום הדף להלן הן יכונו בשם: כותרת 1, כותרת 2, כותרת 3).

כדי להבין היטב את מבנה המלאכה רצוי להיעזר בתוכן העניינים שמובא בתחילת כל מלאכה.

כן יש לציין, כשהובאו בספר מראי מקומות בגמרא או בפוסקים ללא ציון שם המסכת, הכוונה היא למסכת שבת, ממנה לקוחים רוב דיני המלאכות.

ביאור המלאכה נעשה בשלושה חלקים שונים:

1. **זה השולחן –** בו מובאים דברי השולחן ערוך והגהות הרמ"א בלשונם (הגהות הרמ"א מובאות בגודל מוקטן). בצד הטקסט צוינו הסימן והסעיף מהם הדברים לקוחים. כן הובאו ב'זה השולחן' פסיקות המשנה ברורה ואחרונים נוספים, אם דבריהם נוגעים ישירות לנכתב בשולחן ערוך וברמ"א. בנוסף, עבור המעוניין בשינון הסוגיה, "זה השולחן" מסייע לסדר את ההלכות המרכזיות.
2. **סביב לשולחנך –** בו הובאו ביאורי הדינים הנזכרים ב 'זה השולחן', מהגמרות והראשונים, ועד לפסיקת ההלכה באחרוני זמנינו. כמו כן הובאו בו הרחבות, טבלאות, וביאורים נוספים לסוגיה.
3. **זר זהב סביב –** בו הובאו ההלכות והעיונים שנזכרו בפוסקים הראשונים והאחרונים ולא נכנסו לשולחן ערוך או להגהות הרמ"א, עם ביאורים והרחבות נצרכות.

בצילום שלפנינו ניתן לראות את כל הנזכר לעיל.

כותרת 1

כותרת 2

גזרות השייכות לאיסור קצירה

מראה מקום

א. שלא להשתמש במחובר לקרקע

זה השולחן

שו"ע שלו, א איסור עלייה באילן

כותרת 3

אין עולים באילן (מ"ב סק"ב – וכן אין נשענים ונסמכים בו), בין לח בין יבש (במ"ב סק"א ציין שיש מקילים ביבש בימות החמה), ואין נתלים בו ואין משתמשין במחובר לקרקע כלל, גזרה שמא יעלה ויתלוש. עלה באילן בשבת, בשוגג מותר לירד; במזיד, אסור לירד. ואם עלה מבעוד יום, בכל גווני מותר לירד משחשכה. ויש אומרים דהני מילי כשהיה דעתו לירד מבעוד יום, אבל אם לא היה דעתו לירד מבעוד יום לא ירד משחשכה, כיון שהיה דעתו לישב שם באיסור (מ"ב סק"י – והלכה כדעה ראשונה).

סביב לשולחן

איסור עלייה באילן

בגמרא במסכת ערובין (ק.) מובא: "ת"ר שרשי אילן שגבוהין מן הארץ שלשה טפחים וכו' הרי זה לא ישב עליהם לפי שאין עולין באילן". ומבואר שם בהמשך שבאילן יבש בימות החמה מותר לעלות עליו (שאין בזה משום מראית העין שהרי ניכר לכל שהוא יבש שאינו מוציא עלין, ורק בימות הגשמים שאין ניכר בין לח ליבש ואיכא משום מראית העין אסור. רש"י שם) ובתנאי שהוא 'גדודא' כלומר ייחור שנשרו ענפיו כולם (רש"י). וכן כתבו הרא"ש (סי' יב) והטור להתיר לעלות בימות החמה על אילן יבש שאין בו פירות וענפים. אבל הרמב"ם (שם) אסר בכל גווני, וכתב הרב המגיד (שם) שטעמו משום דאמרינן בגמרא (שם ק:) דרב איקלע לאפטסיא ואסר בגדודא, ומשני: רב בקעה מצא וגדר בה גדר. וכך ביאר הב"י גם דעת הרי"ף. ולהלכה, בשו"ע פסק כרמב"ם. וכן כתב במ"ב (סק"א) אבל ציין שיש מקילים כרא"ש.

איסור עלייה לאילן הוא אפילו כשמדובר במקום מצווה (כמובא בשו"ע תקפו, כא גבי שופר הנמצא על האילן בר"ה, ושו"ע תרכח, ג גבי סוכה הנמצאת על האילן).

עלה לאילן, מה דינו

מובא בגמרא (ערובין שם):

תני חדא: אם עלה - מותר לירד, ותני חדא: אסור לירד. לא קשיא; כאן - מבעוד יום, כאן - משחשיכה. ואיבעית אימא: הא והא משחשיכה, ולא קשיא; כאן - בשוגג, כאן – במזיד. עכ"ל.

ולפי זה עלה מבעוד יום אפילו במזיד ירד, עלה בשוגג אפילו עלה משחשכה נמי ירד, ולא מיתסר אלא בְּעלה משחשכה ובמזיד[1]. והרמב"ם (פכ"א ה"ט) פסק

1 אף על גב דאמרינן תו בגמרא "ואיבעית אימא הא והא בשוגג, ובקנסו שוגג אטו מזיד קא מיפלגי" - לא כתבוהו הרי"ף (לג:) והרא"ש (סי' יא), ומשמע דסבירא להו דאין סברא לקנוס שוגג אטו מזיד, והא דאמרינן עלה מבעוד יום אפילו במזיד ירד (ב"י). ועיין בב"ח (סע' ב) שלאוקימתא הנ"ל צ"ל דפליגי וניחא טפי לומר דלא פליגי ועוד שאפילו אם פליגי נקטינן לקולא במידי דרבנן.

מזמור לתודה

ראשית, תודה לה' יתברך, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, חמדה גנוזה, המתוקה והיקרה מפנינים. על שזיכני להיות מיושבי בית המדרש, על הזכות ללמוד וללמד, ועל שזיכני להוציא חיבור זה לאור.

הנה מקום איתי להזכיר מספר אנשים יקרים שבלעדיהם לא הייתי זוכה לברך על המוגמר.

תודה לישיבת ארץ הצבי ביישוב פדואל בה התחלתי את צעדיי בעולמה של תורה. תודה לישיבת ההסדר רמת גן בה למדתי תורה שנים רבות ונעימות. לנשיא הישיבה מו"ר הרב יעקב אריאל שליט"א על הזכות לשהות במחיצתו ולינוק מתורתו. לראשי הישיבה הרב יהושע שפירא והרב בנציון אלגאזי על שלימדו אותי אהבת תורה ואהבת ה' מהי, ועל שנתנו בי את אמונם להעמיד שם תלמידים במשך מספר שנים. עם תלמידים אלו למדתי את רוב מלאכות שבת ושם התחלתי בכתיבת הספר.

תודה מיוחדת נתונה לרבותיי הרב מוטי דיאמנט והרב אברהם וסרמן, על ההכוונה והעידוד בנתיבות עולם התורה, ועל העצה והליווי במשך השנים.

לחבריי הטובים, תלמידי חכמים חשובים, שהיו עבורי לאחיעזר ואחיסמך בהוצאת ספר זה – הרב דביר אטרה – על הייעוץ העידוד והליווי הצמוד לאורך השנים בהן אני עוסק בכתיבת הספר. הרב חנן שוקרון - שמלבד קריאת הספר והצעת הארותיו והערותיו החשובות, אף סייע לי רבות בעידוד והכוונה, בתוכן הספר ובדברים הנלווים לו. הרב אהרון כהן (כוכב יעקב) שעבר על חלקים בספר והעיר את הערותיו המחכימות. תודה לר' עזריאל לאופר ולר' אלרואי אסרף שהואילו מטובם להגיה חלקים ניכרים מהספר ובמיוחד לר' יורם פריז'ה שבהשקעתו הרבה בהגהת הספר, הצילני משגיאות רבות.

תודות לכולל האברכים בישיבת צביה אלישיב בעיר לוד ולעומד בראשו הרב איתן שנרב על שזיכוני ללמוד וללמד שם במשך שנתיים הלכות אלו. תודה מעומק הלב לכולל האברכים 'רצון יהודה' בו אני לומד ולעומדים בראשו הרבנים יהונתן שמחה בלס והרב אורי רדמן, עימו זכיתי לשאת ולתת בחלק מנושאי הספר כדרכה של תורה, וחלק מהערותיו ודבריו נזכרו בספר.

לקהילת 'ספרדי דתי לאומי' בשכונת הדר גנים, פתח תקוה, בה אני זוכה לשמש בקודש כרב הקהילה, בלימוד תורה, מסירת שיעורים והכוונה בדרכה של תורה.

תודה גדולה להוריי היקרים, אבי מורי משה ואימי מורתי שולמית שיחיו, על שגידלו אותנו על אדני התורה הקדושה ובנוסף ליוו ותמכו בי מילדות ועד היום. מהם למדתי דרך ארץ מהי, מידות טובות ויושרה. יאריך ה' ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים, מתוך בריאות ורוב נחת.

כאן מקום איתי להזכיר את אחותי המנוחה גלית, בעלה אברהם ואת בנם יוסף חיים לבית טופאן ע"ה, שניספו באסון הגז בירושלים, יום מר ונמהר י"ט שבט תשע"ד ועלו יחד בסערה השמיימה. (שמואל ב א, כג) נַּאֲהֲבִים וְנַעֲימִם בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרָדוּ. חסרונם וזכרם מלווים אותי רבות ואני תפילה לראותם במהרה בתחיית המתים. בנוסף, הפנו את תשומת לבי לכך שהגימטריה של 'אערוך שולחן' עולה כמו 'אברהם גלית'. יעמוד שכר לימוד התורה בספר זה לעילוי נשמתם, בגן עדן תהא מנוחתם, ינוחו בשלום על משכבותם, ויעמדו לגורלם לקץ הימין.

רוב תודות לחמי וחמותי, יונה ודוד רבינוביץ', על עידודם, עזרתם הברוכה ושמחתם הרבה בהוצאת ספריי לאור. ה' ישלח להם אריכות ימים ונחת רוח מיוצאי חלציהם, מתוך בריאות שלמה.

אחרונה חביבה, תודה מעומק הלב לנוות ביתי, לילך תחי', שללא העידוד והליווי שלה לא הייתי מצליח לשקוד על התורה. מסירות נפשה עבור לימוד התורה שלי במסירת שיעורים וצרכי הציבור, בלילות ובימים, היא מהדברים שאין להם שיעור. ימלא ה' כל משאלות ליבה לטובה, שנזכה שהשכינה תשרה בתוך ביתנו ונראה את צאצאינו גדלים לתפארת, בדרך התורה ויראת ה' מתוך בריאות איתנה ורוב נחת.

אפרוש כפיי בתפילה לבורא העולם שספר זה יעלה על שולחנם של תלמידי החכמים ויתקבל באהבה אצל לומדי התורה. יזכני ה' יתברך להמשיך ללמוד וללמד, לשמור ולעשות, ולחבר חיבורים רבים ונוספים בתורתנו הקדושה. ויתקיימו בי דברי דוד המלך (תהלים כז) שִׁבְתִּי בְּבֵית ה' כָּל יְמֵי חַיַּי לַחֲזוֹת בְּנֹעַם ה' וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ, מתוך רוב נחת ושמחה.

שמואל אברהם
פתח־תקווה, סיון ה'תשפ"ג

תוכן העניינים*

מלאכות קושר ומתיר 23

פתיחה למלאכות קושר ומתיר 25

הקשרים המותרים והאסורים 27

א. אלו קשרים אסורים בשבת 27

ב. הגדרת "קיימא" 29

ג. הגדרת 'קשר אומן', ודין קשר כפול או קשר אחד 31

ד. קשירה לצורך מצווה 33

ה. אופני היתר נוספים לקשירה 34

ו. הפותל חבלים 37

גזרות חז"ל סביב מלאכת קושר ודין עניבה 38

ז. שמא יקשור קשר של קיימא 38

ח. מקרים שבהם אוסרים הקשירה מחשש שיימלך ויבטלנו שם 39

מלאכת מתיר 43

ט. התרת קשרים בשבת – הגדרות כלליות 43

י. ניתוק והפקעת קשר 43

יא. התרת קשר שאינו עומד אלא להתרה 44

יב. התרת קשר על ידי גוי 44

מלאכת תופר 47

פתיחה למלאכת תופר 49

אופני התפירה המותרים והאסורים 52

א. מתיחת חוט של תפירה 52

ב. הדבקת דברים זה לזה 52

תפירה שאינה של קיימא 53

ג. דבר העשוי לפותחו ולסוגרו תדיר 53

ד. תפירה מתקיימת אך נעשית שלא לקיימא 53

אופני חיבור שאין בהם איסור 57

ה. קרסים ולולאות [חיבור שנעשה ללא דבק או תפירה] 57

ו. סיכת ביטחון 57

ז. אזיקונים 58

ח. הדבקה שאינו מעוניין בה 58

מלאכת קורע 61

פתיחה למלאכת קורע 63

א. קריעת גוף אחד לשניים ודין קריעת נייר 64

ב. הפרדת דברים דבוקים, וקורע שלא על מנת לתפור 66

ג. קריעת מכתב על מנת לקוראו 67

ד. הוצאת קוצים מהבגד 67

* לתועלת הלומד לפני תחילת כל מלאכה הובא תוכן עניינים מפורט יותר בו הודגש גם מבנה הסוגיה.

מלאכת מחתך 69
פתיחה למלאכת מחתך 71
א. אופני חיתוך שונים 72
ב. מחתך באוכלין 72
ג. הפרדת גביעי לבן, פקקי בקבוקים, לשונית של פחיות שתייה וכדומה 72

מלאכות בונה וסותר 75
פתיחה למלאכות בונה וסותר 77
דיני בונה וסותר בקרקע 82
א. סתימת חור בחלון 82
ב. חיבור דברים לבניין 84
ג. זריית דברים בחצר שנתקלקלה במי גשמים 86
חיבור ותקיעה של חלקי כלים וגזירת שמא יתקע 87
ד. חיבור כלים מתפרקים 87
ה. הברגה ודין חיבור בחוזקה ללא תקיעה 88
ו. כלים המתפרקים ומתחברים בתדירות 89
ז. סמיכת כלי שנשמט ממנו חלק והחזרת אותו חלק למקומו 90
ח. התוקע עץ בעץ 92
ט. סיכום דיני שמא יתקע 93
בונה וסותר בכלים 94
י. האם יש איסור בונה וסותר בכלים, ויישומים מעשיים של סוגיה זו 94
יא. עשיית נקב בכלים 100
יב. כלים ששבירתם מותרת לכל הדעות 104
יג. בונה וסותר באוכלין 107

דיני אוהל - תולדת בונה 109
פתיחה לדיני אוהל 111
א. דיני עשיית מחיצה 114
אופני היתר לעשיית אוהל עראי 118
ב. הוספה על אוהל עראי 121
ג. עשיית האוהל מלמעלה למטה 123
ד. פריסת אוהל העשוי מכבר 124
ה. אוהל שאינו משמש לצל 126
ו. כרך עליה חוט או משיחה 127
ז. אוהל שמתוקן לפתיחה 127
ח. פריסת סוכך המחובר על ידי צירים 128
ט. במקום כבוד הבריות 129
דינים נוספים 130
י. אוהל משופע 130
יא. פריסת כיסויים על כלים או חבית וכדומה 130
יב. אוהל שנעשה באחיזת האדם בו 132
יג. לבישת כובע המאהיל על ראשו 134

מלאכת מכה בפטיש 137
פתיחה למלאכת מכה בפטיש 139
מכה בפטיש ביצירת כלים חדשים 146
א. הסרת שאריות האריגה מהבגד 146
ב. יצירת בגד או כלי שנעשית על ידי קריעה 147
ג. נתינת מילוי לתוך חומר 148
ד. הצר צורה בחומר 149
ה. חיבור חלקים באופן זמני 149
ו. קריעת דפי הספר שלא נחתכו 150
ז. המצרף כלי מתכת 150
מכה בפטיש בכלים ישנים שבטלו ממלאכתם 151
ח. החזרת רצועות מנעל וסנדל 151
ט. חיבור קבוע בין ב' כלים הראויים לשימוש בפני עצמם 152
י. הרוצה להחזיר כלי לקדמותו ותיקון כלי שהתעקם 152
יא. פתיחת סתימה בכיור 153
יב. הולדת כח שמפעיל כלים 153
יג. צינור שעלו בו קשקשין - היתר עשיית מלאכה בשינוי במקום פסידא 154
מכה בפטיש בדברים הראויים לאכילה 156
יד. עשיית כלי מדברים המיועדים לאכילה 156
טו. מכה בפטיש באוכלין 157
איסורי דרבנן השייכים לחשש מכה בפטיש 158
טז. איסור מחיאת כף ונגינה בשבת 158
יז. טבילת כלים בשבת 160

מלאכת צד 163
פתיחה למלאכת צד 165
כללי איסור צידה 167
א. מקום הצידה 167
ב. מצב בעל החיים הניצוד 170
ג. סוג בעל החיים 171
ד. אופן הצידה 173
ה. אופנים מסוימים שהתירו צידה 175
מצבי צידה שונים 177
ו. צידה על ידי מספר בני אדם 177
ז. צידה אחר צידה 177
ח. צידה כשכוונתו גם עבור דבר היתר 179
צידת מזיקים 180
ט. מזיקים שנשיכתם כואבת ביותר אך אינם ממיתים 180
י. צידת בע"ח שאינם מזיקים כלל 181
יא. בעלי חיים שנשיכתם כואבת ומצערת 182
בעלי חיים ביתיים 183
יב. בעלי חיים שמזונותיהם עליך וחוזרים לכלובן 183
יג. בעלי חיים שאינם בורחים מפני האדם 185
יד. האם יש צידה באדם 185

מלאכת שוחט **187**
פתיחה למלאכת שוחט 189
עשיית חבורה **190**
א. המקלקל בחבורה 190
ב. עשיית חבורה והוצאת דם מבעלי חיים 191
ג. גירוד העור באופן שמוציא דם 192
ד. הוצאת דם לרפואה 192
הריגת בעלי חיים **195**
ה. בעלי חיים שאינם מזיקים 195
ו. בעלי חיים מזיקים ומסוכנים 200

מלאכת מעבד **205**
פתיחה למלאכת מעבד 207
עשיית מי מלח **210**
א. אופן עשיית מי מלח 210
ב. עשיית רוטב בשבת – האם דינה כמי מלח 211
עיבוד במאכלים **212**
ג. איסור מליחת מאכלים 212
ד. פיזור חומרי עיבוד שונים על מאכלים 216
ה. היתר מליחה על ידי החלשת כוח המלח 216
ו. איסור כבישת מאכלים 216

מלאכת ממחק **219**
פתיחה למלאכת ממחק 221
א. מריחת דבר המתמרח על גבי משטחים 224
ב. מריחה שמטרתה להבליע או לסלק את החומר הנמרח 226
ג. ממחק במאכלים 229
ד. דריסת רוק או שאר משקים שעל הקרקע 230

מלאכת מוחק **233**
פתיחה למלאכת מוחק 235
מוחק על מנת לכתוב **236**
א. המוחק דיו או שעוה על מנת לכתוב 236
ב. הסרת לכלוך דבוק מעל גבי אותיות 236
ג. ניקוי לכלוך לח 237
שבירת אותיות שעל עוגה ודין מחיקה בדרך קלקול **238**
ד. שבירת עוגה שיש עליה כעין אותיות 238
ה. מחיקה בדרך קלקול 240
ו. מחיקת לכלוכים או אותיות הכתובות על הגוף 240

מלאכת כותב **243**
פתיחה למלאכת כותב 245
אופני כתיבה שונים **247**
א. כתיבה בנוזלים או באפר 247
ב. כתיבה באמצעות מים 248

ג. כתיבה בדברים הקרושים 248
ד. כתיבה על עור ועל בעלי חיים 249
ה. כתיבה על מאכלים 249
ו. חריטת אותיות 249
ז. כתב על גבי כתב 250
ח. הכותב בשינוי 250
ט. כתיבה על ידי שני בני אדם 250
י. כתיבה ומחיקה בדרך קלקול 250
יא. כתיבה על ידי שימוש באמצעים כימיים או חשמליים
[כגון משקפיים, מדחום שמבליט אותיות, מצלמה] 251
יב. היתר כתיבה משום ישוב ארץ ישראל ודין כתיבה בלשון לועזית 253

חיבור והפרדת אותיות כתובות 254
יג. קירוב והרחקת אותיות כתובות 254
יד. חיבור אותיות או צורות אחת לשנייה או למסגרת חיצונית (ומשחקי פאזלים) 255

רישום רשימות וציורים 257
טו. כללי 257
טז. רישום סימן בציפורן 258
יז. טביעת אצבעות 258
יח. חותמת 258
יט. הקלדה במכשיר נייד, מחשב, מכונת כתיבה 259

מלאכת משרטט 261

מלאכת מבעיר 265
פתיחה למלאכת מבעיר 267
א. פתיחת דלת או חלון כנגד המדורה 269
ב. המוסיף שמן לתוך נר 269
ג. להדליק בשמנים או בפתילות שאין האש נאחזת בהם יפה 269
ד. איסור קריאה לאור הנר 269

מלאכת מכבה 273
פתיחה למלאכת מכבה 275

כיבוי נר 277
א. גזרת 'שמא יסתפק' 277
ב. נתינת כלי תחת הנר 277

פתיחת דלת בפני האש 280
ג. פתיחת דלת בפני הנר 280
ד. פתיחת דלת בפני המדורה 281
ה. ניעור נר המונח על השולחן 282

מדיני כיבוי דליקה 283
ו. דין גרם כיבוי 283
ז. היתר כיבוי במקום היזק לרבים 285

הערות והוספות 287
שייך למלאכת ממרח 289